

Ս. ԳՐԱԿԱՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

Յուզան, Գեթնամանիի պարտեզին մէջ Օտարականը իր թշնամիներուն մատնելէն յետոյ, բարձրացաւ Զիթնեայ Լեռը, որուն դառիթապէն կ'երեւէր քաղաքը իր բոլոր մասերով: Կէօ գիշերէն վերջ, շատ մը առաներու դռները բաց էին տակաւին: Մեծ ու փոքր ճրագներ, ուրուստիպ տնիւններու ծոցէն ծաղկած, պատուհաններէն ու դռներէն կարմիր լոյսեր կը թորէին, ցնորահաս ծփանքներով: Յուզան անտարբեր կը նայէր բոլորին, առանց մտածել կարենալու: Իր հոգին տխուր եւ անժամանակ ծեղացած, կ'այլեր կրակով մը որ բոց չուներ: Օտարականի տխուր դէմքը եւ քաղցր ժպիտը հրեղէն դաշունի մը պէս կը մնային խորաւոր իր հոգիին խորը: Բովանդակ իր էութիւնը դարձած այդ պատկերին, կը լսէր միայն սոսնձայնր մեղքի ուրուսկաւորին որ կը քալէր իր մէջէն ծանր ու յաղթական: Որքան կը քարձրանար, այնքան կը ճշդուէր այդ տաղնապին թնճուկը: Արիւնի եւ կրակի առածիդ կծիկ մը կը կլորնար անոր ուղեղին մէջ, շինուող կայլակի մը նման, որ փչէր ինքնիշխան: Իրեն ու զգայնութիւնները շատ խուլ կը կռուէին իր ներսը, մութին՝ ինչպէս անպարագիծ իր խոռովին նպաստովը:

Առանց գիշալու հասեր էր արդէն Ղազարոսի տան շնմին: Անդրադարձաւ որ ինքը չէր քալողը, այլ կը քալեցնէին զինքը: Դուռը դոց էր, երկար շուռչ առաւ: Բայց իր մտքին առջեւ էին Մարիամն ու Մարթան, քոյրերը Ղազարոսին: Նորէն կը բացուէր յուշերու դիւրը, պայծառ եւ անհերքելի, որուն դէմ կը գտնէր ինքզինքը ինչպէս ու անգոր, ոճիւրէն տիրակալուած,

նման բազէի ճիրաններուն մէջ ինկած թռչունին: Ամէն բաց դուռ դանակ մըն էր իր խղճմտանքին ուղղուած, երբ մանաւանդ զայն պաշտպանող վարադուրը կերուած էր մեղքի թրթուռէն, Հաւաքած իր մեղքը եւ շարշարտին ասղնատուքը խղճմտանքին յոռաջացաւ քովի փողոցն ի վար:

Կախարդ պրիմսակ մը նոյն բոպէին Յուզայի աչքերուն բերաւ թաղուած Ղազարոսը, լացող գոյգ քոյրերը, Օտարականը՝ որ եկած էր կենսւթ ապաւն մեռնողին: Յետոյ վարդապետի կոչին Հնազանդ մեռելը որ կը կանչուէր եւ լոյսէն առաջնորդուած դուրս կու գար զերեզմանէն, մինչ Հիսապարհուր ամբարի ետ ետ կ'երթար, ճամբայ տալու մեռելի քոյրերուն, որոնք դէպի յարուցեալ կը վազէին, զարմանքէն ու բերկրանքէն խելայեղ: Միտմարար էր իրեն Համար լիշիւ այդ բոլորը, մոռնալու Համար մութը որ կը բզկտէր իր հոգին:

Գիւղին ծայրը կը գտնուէր իր մէկ բարեկամին տունը: Յուզան տեղ կը փնտէր, կարենայ մեղմելու իր տաղնապը որ վեր էր իրմէն: Յառաջացաւ դէպի ծանօթ տունը եւ պարկաւ դուռը: Բարեկամը բացաւ եւ զարմանքով նայեցաւ եկտրին, որ իրեն անծանօթ կը թուէր, որովհետեւ Յուզայի դէմքը մոխիր էր դարձեր, եւ ամբողջ մարմինը կը դողար՝ Հոյի բերանը ինկած չորցած ճիւղի նման:

— Մատնեցի Օտարականը իր եւ իմ թըշնամիներուն, ըսաւ Յուզան, խօսելու անդուսպ մղումով մը: Ան սպանեց իմ յոյսերս, իսկ ես մահուան դրկեցի զինքը: Կը կարծէի թէ ազատապրելու եկած էր Իսրայէլը, սակայն իր խոստացած թապաւնութիւնը այս

աշխարհէն չէր, աւելին՝ կը պատուիրէր որ հնազանդ ըլլայինք կոյսեր, անոր վճարելով տարեկան սուրբը:

Տանուտէրը զարմացած մտիկ կ'ընէր, որովհետեւ ոչինչ գիտէր եղելութենէն: Երբ Յուդան դադրեցաւ խօսելէ, ըսաւ անոր.

— Յուդա, դուն անդարմանելի չարիք մը պործած ես, իցի՛ւ թէ ծնած չըլլայիր երբեք: Ան զոր մատնեցիր, անմեղ էր, ազատադրելի կարենալու չափ անմեղութիւնը: Գուցէ ո՞րքո՞ւմ միայն քեզ կը նուաաստացնէ՝ այլ չապէս ի՞նչ կ'արժէ ցաւը ձողին համար, որ չի ռօղեր իր դէմքը, եւ լերան՝ որ կը տպտի արեւուն մէջ: Տարիները կընան ծերանալ եւ եղանակները յոգնիլ, առանց սպառել կարեւորութեան Օտարականին դասները, որոնք վեր կը մտնէ ժամանակէն: Մենք դարերով մուրացկաններու նման պիտի կենանք Իրմով բացուող մեծութեան ու փառքի զարպտսին առջեւ, քնդուներու բարիքները՝ որոնք Իր միջոցաւ աշխարհ բերուեցան:

— Գէտք է որ մատնէի զինքը, բաւե Յուդան, ազատուիլ կարենալու այն զղացուն մէջ՝ որ կը նեղէր զիս: Ծն չէի զինք մահուան դրկողը, այլ՝ ճակատագիրը: Ո՞ճիւրը զոր գործեցի, առանց ոճրագործի արարք մըն էր, ես միայն բուժ միջոցողը եղայ այդ եղերախաղին: Սինէդրիոնը, կայաքան, Պիղատոսը, զինուորները, ամբար, նոյնիսկ աշակերտները եւ բովանդակ մարդկութիւնը ինծի հետ միացած մատնեցին զինքը:

«Գուցէ ճակատապարտած էի ընկուզայն, անոր համար յանցաւոր չեմ զգար ինքզինքս: Հիւանդութիւն մըն էր ունեցածս, եւ ես բուժեցի զայն մատնութեամբ: Սակայն ես արդէն մոռցած եմ եղածը. մարդը, զոր մահուան դրկեցի մեռած էր ինձմէ առաջ. եթէ ռճրագործ նկատուիմ, այն ատեն Օտարականը սովորական զոհ մը եղած կ'ըլլայ»:

Յետոյ բարացած նստաւ տունին մէկ անկիւնը եւ մնաց անխօս բաւականատեւ: Ապա դարձաւ իր բարեկամին եւ ըսաւ: «Ըսէ՛ք ձեր զաւակներուն եւ անոնք ալ թող պատմեն ի-

րենց յաջորդներուն, թէ Յուդան մահուան դրկեց նազովրեցին, որովհետեւ կը հաւատար թէ Ան թշնամի էր իր ժողովուրդին»:

2

Մատնութենէն եւ խաչելութենէն երկու օրեր յետոյ, ամբողջ քաղաքը կը խօսէր արդէն Օտարականի յարութիւն առած ըլլալու մասին: Յուդան տապանապահար, խեղաբերելու մօտ էր: Տրամութիւն եւ անդու, դարձեւ կը կանխեն մեծ կործանումները, լեցուցած էին զինքը: Խախտաւած իր մտքի խարխիւներէն, ինչպէս մարմնի զգայնութիւններէն, անիկա նման էր գլորուելու վրտանդին ենթարկուած քարի մը՝ դէպի անդունդ:

Յարութեան յաջորդ օրը, կէսօրէն առաջ, Յուդան ներկայացաւ Քահանայապետին եւ Սինէդրիոնի անդամներուն, որոնք թմբիծաղով ու տհաճ քնդուներէն մատնիչը միջ ոչ առաւ իր բարեւը, հակառակ Յուդայի ստորանկեալ խոնարհումներուն, կարծես թէ եկողը մարդ մը եղած չըլլար:

Անախորժ լուծքենէ մը յետոյ, Քահանայապետը հարցուց թէ ի՞նչ լուծելու եկած էր:

— Ես Իսկարիօտացի Յուդան եմ, ան որ ձեզի մատնեց Օտարականը: Բառերը իր շրթներէն կ'արձակուէին մուրճի հարուածներու նման, ապաշաւի եւ կատաղութեան խուժ ժայթքով մը:

— Հաւեցանք, բաւե Քահանայապետը, դուն աննեղողդ առած ես արդէն, հետեւաբար ի՞նչ կ'ուզես:

Բոլոր ներկաներու դէմքերէն քամահաւկան տպիւտ մը անցաւ, առանց ծիծաղ կարենալ ըլլալու: Յուդան զգաց թէ իր հոգիէն կ'իյնար կեղծիքին կծկար, զոր կրեւ էր ամբողջ կեանքի ընթացքին: Այժմ իր կեցածքը պարզ էր ու վճռական, մեռնելու պատրաստուող մարդու մը պէս:

«— Եկայ ըսելու թէ Ան զոր խաչեցիք, արդար էր ու մաքուր:

Յետոյ լուեց, բառերը արցունքներէն

թրջուած, կր ծանրանային իր շրթներուն, սակայն իր տաղանայր այսպէս թափելով դուրս, անկա մէկէն թեթեւ գտաւ ինքզինքը: Կարծես հոգիին խորէն վերցուած քիչսր դադար մեղքին:

Քաջանայագետն ու Սինէդրիոնի անդամները իրարու նայեցան քմծծաղով, յետոյ ծանր յորանջեցին:

« Եթէ քիչ էր մեր տունը, ըսաւ Քաջանայագետը, ահա քեզի նորէն դրամ եւ դնա՞ »

Յուշան համակուած մութ զայրոյթով, իր ձեռքը բռնած երեսուն արծաթի կապոցը նետեց Քաջանայագետին: Առատաղէն վար թափուող անձրեւի կաթիլներու նման սանցան անոնք սրահի յատակին վրայ եւ դարձուելով աթոռներուն մետաղի զիլ ձայնով հնչեցին բոլորի ականջներուն: Յետոյ թեց ու դուրս ելաւ:

Բաւական մը աննպատակ թափառելէն վերջ միայն զղաց թէ տեղ մը չունէր երթալու: Առանց անդադառնալու իր ոտքերը առաջնորդէր էին զինքը դէպի Գեթսեմանի պարտէզը: Օգը տաք էր ու ճնշիլ եւ կեանքը կորսնցուցած էր կարծես իր հրապոյրը: Յուշան յառաջացաւ պարտէզէն ներս տեսակ մը երկիւղով, եւ կեցաւ այն ծառին քով՝ ուր համբուրելով մասնած էր իր Վարդագետը: Երկար ատեն կեցաւ Հոն, կոթընցուցած իր դուռը ձիթենիի հաստաբետրունին: Յետոյ լսեց խուլ ձայն մը պարտէզի խորէն, ողբի մը ժապաւէնով երկարող: Սթափած իր թմբիւն, դէպի այդ ձայնը յառաջացաւ: Ծառի մը խոռոչին մէջ նստած էր բու մը, որ իր մութ բայց բաց աչքերով իրեն կը նայէր: Ոտտի չիւղ մը, միջոցին մէջ ինքզինք զգալի ընող ձայն մը, երբեմն կը բաւէ կեանքի հեղեղ մը իր հունէն չեղելու: Բուին ձայնը անոր լոյծ ու խառնակ ուղեղին միայն փրկութեան կտաւ մըն էր, զժուար հարուած առադաստ մը՝ զինք հեռացնելու ինքզինքէն:

Բեկուած, դուրս ելաւ պարտէզէն եւ շարունակեց նորէն իր ճամբան դէպի Զիթեն-

եաց Լեւոր: Բաւական մը քաշիլէ յետոյ, զառիթափի մը վրայ՝ որ քաղաքին կը նայէր, կանգ առաւ: Քիչ մը անդին, ժայռին ծոցէն դուրս կը պոռթկար ծառ մը, դաշտնի մը պէս խրուած քարի որտին, Հոն, այդ ծառի ճովանիին տակ նստաւ: Ուղաղ կ'զգար ինքզինքը, կեանքէն բացակայող մարդու մը նման: Անկա չաւք կը փոտուէր՝ զովուժեւէն տարբեր հանդէի, պէտքի հոմար, պաշտպանելու իր մարմինը ինչպէս հոգին, իր մէջ շարժուելի ելած սարսուռէն: Երկարեցաւ հոգիւն, բայց չկրցաւ կենալ: Հոգեկան կատաղութիւն, տեղ մը կենալ չկարենալու անձով, ինքն ալ չէր դիտեր: Անորոշ տաղնայր մը տակաւ կը լեցնէր զինքը, սիրտը իրմէ դուրս փախչիլ ուղէր կարծես: Կաթիլ կաթիլ կը հեւար իր ուղեղը մեղրի արցունքին ներքեւ:

Արեւը հաւաքած իր լոյսը ճամբաներէն եւ բլուրներէն, թառեր էր հեռաւոր Մովսրի լեռներուն վրայ, ծիրանի շղարշի մը պէս: Յուրտը ասեղ առ ասեղ կը բացուէր իր ներքը: Նման էր ան ճեղքուած տմանի մը, ուրկէ կեանքին հեղուկը կը մզուէր դանդաղ, թեթեւեղով իր մարմինը իրմէն:

Հոն մնաց երկար, պաշարուած իր մտածումներէն, որոնք որբերու նման կ'ուռէին զինքը: Շատ յոյնած էր քննալ կարենալու համար, յուսահատ՝ տառապելու, եւ չափազանց տխուր՝ արտասուելու համար: Ամբողջ զիշերը մնաց Հոն: Շնազայլերու ձայնը կու դար խառնուելու իր անյարիր ու միացող մտածումներուն: Վերջին ընթերցը, Քաջանայագետը, Սինէդրիոնը, Օտարականը, աշակերտները, ողբերգական թափուով կ'անցնէին իր հոգիէն: Ո՞ր ձեռքն էր որ իրարու օտար այս ստուերները, իբր մէկ արմատէ բխում, իրարու կը բերէր: Հաստ ու աստղոտ գիշերը կը բացուէր իր վրայ ծածկոյթի մը նման: Քիչ մը վար կը փոռէր մեծ դերձգմանոցը: Յուզային մտածումը ականաջ կ'երթար մեռելներուն, որոնք իրենց սեւ քունին եւ հող ու քար վերմակին

տակէն կը մտածէին իր մասին գուցէ, յառաւոր իրենց նախաձեռնելու երկնքի մէջ աչքով իրենց աստղերուն:

Հովի մօտի ծառերէն դառն չեծկլտուք մը կը թափէր իր շուքով, որուն ալիքները կ'անցնէին իր վրայէն՝ իրեն խորհուրդը մեռնեցուն, դարեւա՛ր բաշխուած ծառերուն եւ գոյին: Կր մտածէր թէ ինքն ալ շուքով պիտի թառամէր, բայց ոչ վարը խաղաղ քնացողներուն պէս, այլ նման նեխած պտուղին, որուն երակին՝ կարիճի խայթ մըն է խրուած: Աստղ մը փրթաւ, փչրուեցաւ ու մեռաւ ամալքին մէջ: Մեռնող գիտաւորին հետ մարեցաւ կարծես վերջին մոմը իր երազին: Այրաղ լուսինն մը առաւ գիշերս իր ծոցին՝ իր հոգիին խորը նետելով սեւ խանձոցը մահուան:

(Շարունակելի՝ 18)

Հակառակ այս բոլորին, առաւօտը կը բացուէր քաղցր տեսիլքի մը պէս: Ամէն ինչ մեղմ էր ու խաղաղ: Կարճ տեւեց պահը, ամէն բան նորէն մթնցաւ իր մէջն ու շուքով: Յուզան հոծացող խաւարէն կարծեց տեսնել երկու աչքեր, մահուան ափուսքէն սրբուած, որոնք իրեն կը նայէին խաչի մը բարձունքէն: Երկու աներեւոյթ բազուկներէ հըրուած, մօտեցաւ ծառին եւ իր դօտին կապ ըրած, կախեց ինքզինքը:

Առտուան դէմ, մօտիկ կածանէն անցնողները տեսան իր դիակը, որ սպառնալիք ինչպէս կը ճոճէր Երուսաղէմի գլխուն: Արեւը, լուացուած մետաքսի թելերու նման կը փռուէր ծառերուն վրայ, վերածելով դանոնի նորահարսերու:

Ե.